

Розділ І. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

DOI: 10.33766/2786-9156.104.13-23

УДК: 351.74:338.2

Васильєв С. В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри історії та суспільно-економічних дисциплін Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна)

e-mail: Stas.vasilev.83@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1470-4426>

Хряпін Е. О., кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри історії та суспільно-економічних дисциплін Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна)

e-mail: khriapine@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4239-5069>

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАТУСУ СЛУЖБОВЦІВ ВОЄНІЗОВАНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ В УСРР У 20-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Статтю присвячено проблемам правового статусу службовців воєнізованих органів влади УСРР у 20-х роках ХХ ст. Визначено особливості правового статусу військовослужбовців, працівників міліції та співробітників органів державної безпеки. Досліджено законодавчі і підзаконні акти УСРР, які встановлювали особливості проходження служби, соціального забезпечення та дисциплінарної відповідальності в досліджуваній історичній період. Визначено співвідношення загальносоюзних та республіканських нормативно-правових актів, які регулювали досліджувані правовідносини. Указано, що правовий статус військовослужбовців РСЧА, особливості проходження військової служби було врегульовано на підставі Декрету про Робітничо-селянську червону армію та Дисциплінарного статуту як нормативно-правових актів РСФРР. Звернено увагу на те, що заходи соціального забезпечення військовослужбовців передбачалися в окремому законодавчому акті – Кодексі законів про пільги і переваги військовослужбовців. Наголошено, що правовий статус працівників Державного політичного управління з 1924 р. прирівняно до військовослужбовців РСЧА.

Зроблено висновок, що правовий статус міліціонерів визначався на підставі або норм трудового законодавства, або спеціальних нормативно-правових актів, прийнятих для радянської міліції: Правила проходження служби, Дисциплінарний статут. Водночас, соціальний захист міліціонерів визначено або на підставі спеціальних законодавчих актів, або згідно з нормами Кодексу законів про пільги і переваги військовослужбовців. Встановлено, що правовий статус працівників міліції з 1930 р. зрівняно зі статусом працівників ДПУ УСРР та військовослужбовців РСЧА. Наголошено, що правовий статус працівників місць позбавлення волі було врегульовано спеціальним нормативно-правовим актом – Статутом, хоча з питань соціального захисту останні прирівнювалися до співробітників міліції.

Ключові слова: правовий статус, військовослужбовець, міліціонер, проходження служби, соціальне забезпечення.

Постановка проблеми. Однією з умов належного виконання завдань з оборони держави, підтримання правопорядку та забезпечення державної безпеки є встановлення правового статусу службовців відповідних органів влади. Лише ті військовослужбовці й правоохоронці, які мають належне соціальне забезпечення, можуть спокійно працювати на благо держави, не думаючи про власні інтереси. Саме тому ретроспективне дослідження правового статусу службовців воєнізованих органів влади в різні історичні періоди характеризується актуальністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми діяльності органів державної безпеки та правоохоронних органів УСРР у 20-х роках ХХ ст. відображені в багатьох наукових дослідженнях. Водночас, особливості правового статусу, соціального забезпечення, проходження служби військовослужбовцями та правоохоронцями не набули свого належного висвітлення в історико-правових дослідженнях. Загалом загальні засади правового статусу службовців воєнізованої служби вивчали М. І. Ануфрієв, В. С. Венедиктов та М. І. Іншин. Проблеми кадрового забезпечення Збройних Сил у 1920-х роках відображені у працях О. Б. Северінової. Питання про забезпечення військовослужбовців житлом у різні історичні періоди вивчені в статті А. В. Мельник. Досліджуючи проблеми діяльності органів державної безпеки УСРР у 20-х роках ХХ ст., В. Т. Окіпнюк висвітлював також і питання про комплектування штатів органів держбезпеки. Праці названих дослідників дозволили отримати окремі відомості про умови проходження служби та соціального забезпечення військовослужбовців, працівників органів державної безпеки та міліціонерів. Водночас, особливості законодавчого закріплення правового статусу вказаних категорій державних службовців у 20-х роках ХХ ст. у наведених вище дослідженнях не аналізуються.

Формулювання цілей. Метою статті є визначення особливостей правового статусу службовців воєнізованих органів влади у 20-х роках ХХ століття. Завдання статті полягають у встановленні:

- особливостей правових засад соціального забезпечення і соціального захисту військовослужбовців і працівників міліції в досліджуваній період;
- специфіки нормативно-правової бази, яка визначала порядок проходження служби у воєнізованих органах влади УСРР у 1920-х роках;
- встановленні особливостей закріплення правового статусу військовослужбовців, міліціонерів, працівників органів державної безпеки у законодавчих актах УСРР.

Наукова новизна статті полягає в спробі визначення особливостей правового закріплення умов соціального забезпечення, соціального захисту, проходження служби державних службовців воєнізованих органів влади УСРР у 20-х роках ХХ ст. Визначено загальні тенденції встановлення правового статусу службовців воєнізованих органів влади в досліджуваній період. В окремих випадках використовуються архівні матеріали, які вводяться до наукового обігу, зокрема, державних архівів Харківської та Дніпропетровської областей.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до загальної теорії адміністративного права та державної служби, під терміном «державні службовці воєнізованої служби» розуміють військовослужбовців Робітничо-селянської червоної армії, Державного політичного управління УСРР та міліції УСРР. Порядок проходження державної служби в названих органах влади у 20-х рр. XX ст. суттєво відрізнявся від умов служби цивільних державних службовців. Саме тому правовий статус державних службовців воєнізованих органів влади мав певні відмінності порівняно з правовим статусом цивільних державних службовців.

Правовий статус військовослужбовців визначається на підставі загальноноросійського або загальносоюзного законодавства. Декретом ВЦВК РСФРР «Про військовий союз радянських республік Росії, України, Латвії, Литви, Білорусії для боротьби проти імперіалістів» від 1 червня 1919 р. військова організація та військове командування радянських республік були об'єднані, унаслідок чого створена єдина Робітничо-селянська червона армія. Правовий статус військовослужбовців був визначений російськими нормативно-правовими актами ще у 1918 р. [1]. Відповідні законодавчі і підзаконні акти з 1 червня 1919 р. набрали чинності на території УСРР. Правовий статус військовослужбовця, у першу чергу, визначав Декрет РНК РСФРР «Про Робітничо-селянську червону армію» від 15 січня 1918 р. Водночас, порядок та підстави притягнення військовослужбовців до дисциплінарної відповідальності визначалися Дисциплінарним статутом РСЧА від 30 січня 1919 р. [2]. О. Б. Северінова наголошує, що порядок проходження служби військовослужбовцями радянської армії зі створенням СРСР регулювався виключно загальносоюзним законодавством [3, с. 182]. Дійсно, законодавчі та підзаконні акти УСРР з питань військової служби не приймалися.

Водночас, вищі органи влади УСРР першочергово намагалися встановити гарантії соціального захисту і правові засади матеріального утримання військовослужбовців. Порядок надання продовольчого та грошового забезпечення військовослужбовцям було встановлено Постановою РНК УСРР «Про забезпечення родин командирського складу РСЧА» від 6 травня 1921 р. [4]. У цьому ж році родинам військовослужбовців надані пільги по виконанню трудової та гужової повинностей. Цей захід передбачався Постановою РНК УСРР «Про пільги по трудовій та гужовій повинності родинам червоноармійців» від 19 серпня 1922 р. [5]. Остаточні пільги червоноармійців були систематизовані в Кодексі законів про пільги та привілеї для військовослужбовців РСЧА та РСЧФ СРСР та їхніх родин, прийнятому ВЦВК СРСР 29 жовтня 1924 р. Норми названого законодавчого акта були чинними і в УСРР. Згідно з п. 2 цього Кодексу, передбачалося, що закріплені в ньому привілеї поширюються на червоноармійців як під час перебування на службі, так і в разі звільнення їх у тимчасову відпустку або зовсім зі служби. Відповідно до п. 9 названого Кодексу, встановлювалися пільги у сфері трудового користування землею та сільського господарства, у разі стягнення податків та зборів; також житлові пільги та пільги в галузі праці й соціального страхування тощо [6]. Так А. В. Мельник зазначає, що норми Кодексу законів про пільги і переваги військовослужбовців встановлювали умови житло-

вого забезпечення родин командного складу РСЧА, що стало важливою гарантією сумлінної служби червоних командирів [7, с. 93]. Отже, у середині 20-х років XX ст. були систематизовані заходи соціального захисту військовослужбовців. Встановлено систему пільг для родин військовослужбовців.

Працівники ДПУ, згідно з п. 9 Положення «Про Державне політичне управління УСРР» від 13 серпня 1924 р., прирівнювалися у своїх правах та обов'язках, а також у всіх інших відношеннях до осіб, що знаходяться на дійсній військовій службі [8]. Зокрема, В. Т. Окіпнюк зазначає, що спеціальні підзаконні акти про проходження служби керівним складом органів держбезпеки були затверджені в середині 1930-х років. Водночас, у 20-х роках XX ст. проходження служби працівниками органів держбезпеки відбувалось на підставі нормативно-правових актів військовослужбовців [9, с. 157]. Тобто правовий статус військовослужбовців і працівників органів державної безпеки було уніфіковано.

Подібні тенденції властиві й законодавчому закріпленню правового статусу працівників міліції. Згідно з § 7 Положення про робітничо-селянську міліцію УСРР від 14 вересня 1920 р., у міліції запроваджувалася військова дисципліна та суворе підпорядкування. Проходження служби та притягнення міліціонерів до дисциплінарної відповідальності повинно було визначатися нормативно-правовими актами, які закріплювали правовий статус військовослужбовців [10]. Окрім того, згідно з Постановою ВУЦВК УСРР «Про розповсюдження на родини працівників міліції прав та переваг, наданих родинам військовослужбовців» від 8 серпня 1922 р., на родини службовців міліції з 1 серпня 1922 р. були поширені вказані в законодавчому акті пільги та переваги [11]. Аналіз досліджених матеріалів дозволяє зробити висновок про те, що поширення на родини працівників міліції пільг та переваг, наданих родинам військовослужбовців, зумовлено недосконалістю тогочасного українського радянського законодавства. Насамперед, не прийняли на той час нормативно-правових актів, які б визначали порядок проходження служби в міліції та соціальний захист співробітників міліції. Необхідні законодавчі та підзаконні акти були розроблені та набрали чинності лише в 1923 р. Наприклад, наказом наркома внутрішніх справ УСРР затверджені Правила проходження служби в робітничо-селянській міліції та карному розшуку УСРР від 1 грудня 1923 р. [12]. У даних Правилах було чимало посилань на статті Кодексу законів про працю УСРР 1922 р., але відсутні жодні згадки про статuti РСЧА. Правила проходження служби регулювали службово-трудові відносини радянських міліціонерів.

Дисциплінарний статут радянської робітничо-селянської червоної міліції набрав чинності відповідно до наказу начальника Головного управління радянської робітничо-селянської міліції НКВС УСРР від 12 грудня 1923 р. [13]. Названий підзаконний акт регулював особливості дисциплінарної відповідальності працівників міліції за порушення своїх службових обов'язків. Затвердження правил проходження служби і Дисциплінарного статуту міліції означало регулювання порядку проходження служби в міліції не на основі статутів РСЧА, а на підставі власних міліцейських нормативно-правових актів, які відбивали специфіку служби в цьому органі.

Статут служби у виправно-трудових установах УСРР було затверджено Постановою ВУЦВК і РНК УСРР від 25 листопада 1925 р. [14]. Згідно з цим законодавчим актом, порядок прийому, звільнення та проходження служби працівниками названих установ регулювався саме цим Статутом, а не нормами статутів РСЧА або Кодексу законів про працю УСРР.

Історико-правовій науці відомі спроби наблизити правовий статус працівників міліції УСРР до правового статусу міліціонерів РСФФР. Така тенденція знайшла своє відображення в Договорі між Головним управлінням міліції НКВС РСФФР та Головним управлінням міліції НКВС УСРР, укладеному 27 листопада 1922 р. Згідно з п. 2 цього Договору, передбачалося, що Головним управлінням міліції НКВС УСРР зобов'язувалося вважати для себе обов'язковими всі чинні в момент укладення цього договору, а також прийняті в майбутньому накази міліції РСФФР з окремих питань. Ішлося про нормативно-правові акти, які встановлювали структуру органів міліції, їх штати, принципи комплектування міліції, підготовку персоналу – спеціальне та стройове навчання, проходження служби працівниками міліції [15]. Взаємних зобов'язань Головного управління міліції НКВС РСФФР передбачено не було. Для дотримання принципу об'єктивності зазначимо, що, по-перше, управління міліції РСФФР і УСРР того часу підпорядковувалися НКВС цих республік, а НКВС – Раді Народних Комісарів. Правові засади відносин між РСФФР та УСРР були врегульовані Союзним робітничо-селянським договором між РСФФР та УСРР від 28 грудня 1920 р., який не передбачав об'єднання діяльності народних комісаріатів внутрішніх справ, а тим більше, їх окремих підрозділів.

Заслуговує на увагу й те, що норми підзаконних актів інших органів влади РСФФР достатньо часто поширювалися на українську міліцію. Наприклад, у власному наказі від 24 січня 1923 р. начальник міліції Катеринославської губернії оголошував особовому складу підпорядкованих йому підрозділів наказ Револьюційно-військової ради РСФФР «Про поводження зі зброєю» від 15 жовтня 1922 р. [16]. Названий підзаконний акт оголошувався не до відома, а для виконання.

Порядок застосування норм КЗпП УСРР 1922 р. для працівників міліції було визначено у 1924 р. Зокрема, Наказ № 115 НКВС УСРР та Уповноваженого Центрального комітету спілки радянських працівників на Україні «Про затвердження Зразкового колективного договору між управлінням міліції та спілкою радянських працівників» від 25 березня 1924 року передбачав застосування до працівників міліції норм КЗпП УСРР за певними винятками [17]. Отже, правове регулювання проходження служби в радянській міліції УСРР у досліджуваній період відбувалось на підставі норм трудового права за певними, встановленими в законодавстві, винятками. Зокрема, відносно міліціонерів був передбачений особливий порядок звільнення, оплати понадурочних робіт працівників стройового та розшукового складів міліції, функціонування розрахунково-конфліктних комісій. Згодом було прийнято Постанову ВУЦВК та РНК УСРР «Про пільги й переваги особам, що перебувають на службі у міліції й кримінальному розшуку УСРР, та їхнім родинам» від 30 січня 1926 р. [18]. Названий законодавчий акт

ліквідував розповсюдження на працівників міліції пільг та переваг військовослужбовців РСЧА. Були встановлені гарантії соціального захисту працівників міліції та членів їхніх родин. Зокрема, передбачено пільги щодо оподаткування, особливості землекористування, оплати комунальних послуг. Головне управління міліції НКВС УСРР 10 січня 1927 р. видало об'їзник № 264, у якому спеціально для працівників міліції роз'яснювався порядок надання вказаних пільг [19, арк. 3]. Таким чином, для працівників міліції була встановлена особлива система соціального забезпечення, яка відрізнялася від норм трудового законодавства.

Остаточну норму про регулювання служби в міліції статутами РСЧА було скасовано в Положенні про робітничо-селянську міліцію УСРР, затверджену Постановою ВУЦВК й РНК УСРР від 10 листопада 1926 р. Відповідно до п. 7 названого Положення, встановлено, що на службовців міліції УСРР, як на осіб найманої праці, поширюється чинність КЗпП УСРР 1922 р. і виданих на його розвиток інструкцій за чітко обумовленими винятками. Передбачалося, що працівники міліції з питань внутрішньої служби й дисципліни підлягатимуть нормам статутів і постанов, затверджених НКВС УСРР, від них можна вимагати виконання робіт, небезпечних для життя і здоров'я. Оперативна робота співробітників міліції не обмежувалася часом, вони не могли відмовитися від роботи вночі, у встановлені свята та дні відпочинку [20]. Наявність подібних обмежень зумовлювалася особливостями службово-трудова відносин працівників міліції. Виконання службових завдань із розкриття злочинів неможливо було чітко регламентувати в часі, адже подібна робота часто здійснювалася вночі і надурочно.

Отже, можемо з упевненістю констатувати, що з 1926 р. правовий статус працівника міліції визначався відповідно до норм КЗпП УСРР 1922 р. за певними, обумовленими в законодавчих актах, винятками. Аналогічний підхід існував і щодо співробітників міліції Автономної Молдавської СРР, яка в той час перебувала в складі УСРР.

Правовий статус працівника міліції ґрунтувався на нормах КЗпП УСРР 1922 р. до 1930 р., коли правовий статус міліціонерів було прирівняно до статусу державних службовців ДПУ УСРР. Згідно з п. 3 Постанови ВУЦВК та РНК УСРР «Про порядок підпорядкування органів міліції органам ДПУ УСРР» від 29 грудня 1930 р., встановлювалося, що всі розпорядження ДПУ УСРР та його місцевих органів обов'язкові для відповідних управлінь міліції та розшуку [21]. Останній нормативно-правовий акт було прийнято на підставі Постанови ЦВК та РНК СРСР «Про ліквідацію народних комісаріатів внутрішніх справ союзних та автономних республік» від 15 грудня 1930 р. [22]. Такий же захід здійснений і відносно працівників міліції Автономної Молдавської СРР. Таким чином, наприкінці досліджуваного періоду правовий статус працівників міліції, органів держбезпеки та військовослужбовців було уніфіковано.

Отже, протягом 1920-х рр. правовий статус службовців міліції прирівнювався або до правового статусу військовослужбовців, або до статусу працівників органів державної безпеки. Були чинними і самостійні законодавчі акти, які регулювали окремі аспекти служби в органах української радянської міліції.

Висновки. Протягом досліджуваного періоду приймалися законодавчі і підзаконні акти, які визначали правовий статус військовослужбовців, працівників міліції та органів державної безпеки. Таким чином, особливості правового статусу службовців воєнізованих органів влади полягали в такому:

Правовий статус військовослужбовців РСЧА, особливості проходження військової служби було врегульовано на підставі Декрету про Робітничо-селянську червону армію та Дисциплінарного статуту, які були затверджені законодавчими органами влади РСФРР.

Заходи соціального забезпечення військовослужбовців передбачені в Кодексі законів про пільги й переваги військовослужбовців 1924 року.

Правовий статус працівників Державного політичного управління з 1924 р. прирівняно до військовослужбовців РСЧА. Порядок проходження служби міліціонерів визначався на підставі або норм трудового законодавства, або спеціальних нормативно-правових актів, прийнятих для радянської міліції: Правила проходження служби, Дисциплінарний статут.

Соціальний захист міліціонерів визначено або на підставі спеціальних законодавчих актів, або згідно із нормами Кодексу законів про пільги і переваги військовослужбовців.

Правовий статус працівників міліції з 1930 р. зрівняно зі статусом працівників ДПУ УСРР та військовослужбовців РСЧА.

Правовий статус працівників місць позбавлення волі було врегульовано спеціальним нормативно-правовим актом – Статутом, хоча з питань соціального захисту останні були прирівняні до співробітників міліції.

Варто звернути увагу на те, що, порівняно зі службовцями цивільних державних органів, правовий статус службовців РСЧА, ДПУ та міліції було врегульовано першочергово. Це стало можливим завдяки поширенню на них чинності нормативно-правових актів РСФРР та загальносоюзних законодавчих актів.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у вивченні особливостей правового регулювання окремих елементів правового статусу військовослужбовців, працівників міліції та органів державної безпеки в досліджуваній історичний період.

Використані джерела:

1. Про військовий союз радянських республік Росії, України, Латвії, Литви, Білорусії для боротьби проти імперіалістів : Декрет ВЦВК РСФРР від 01 червня 1919 р. *Збірник узаконень та розпоряджень Всукраїнського революційного комітету*. 1920. № 1. Ст. 6.

2. Дисциплінарний статут Робітничо-селянської червоної армії : затверджений постановою ВЦВК РСФРР 30 січня 1919 р. *Радянське будівництво на Україні в роки громадянської війни (1919–1920 рр.)* : збірник документів і матеріалів / під ред. М. А. Рубач. Київ : Вид-во Академії Наук УРСР, 1957. С. 170–192.

3. Северінова О. Б. Кадрове забезпечення Збройних Сил України: історико-правове дослідження (кінець XIX – XX ст.): монографія. Харків : Book, 2020. 444 с.

4. Про забезпечення родин командирського складу Робітничо-селянської червоної армії: Постанова Ради Народних Комісарів УСРР від 6 травня 1921 р. *Збірник узаконень Робітничо-селянського уряду України*. 1921. № 9. Ст. 366.

5. Про пільги по трудовій та гужовій повинності родинам червоноармійців: Постанова Ради Народних Комісарів УСРР від 19 серпня 1921 р. *Збірник узаконень Робітничо-селянського уряду України*. 1921. № 16. Ст. 520.

6. Кодекс законів про пільги та привілеї для військовослужбовців Робітничо-селянської червоної армії та Робітничо-селянського флоту СРСР та їх родин : постанова ВЦВК СРСР 29 жовтня 1924 р. Умань : Окрліт. 1924. 42 с.

7. Мельник А. В. Забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житлом : історико-правовий аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 92–95

8. Про затвердження «Положення про Державне політичне управління УСРР»: Постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету УСРР від 13 серпня 1924 р. *Збірник узаконень Робітничо-селянського уряду України*. 1924. № 20. Ст. 286.

9. Окіпнюк В. Т. Державне політичне управління УСРР : історико-політичний аналіз. Київ : Вид-во Національної академії СБУ, 2002. 297 с.

10. Про затвердження «Положення про робітничо-селянську міліцію УСРР»: Постанова Ради Народних Комісарів УСРР від 14 вересня 1920 р. *Збірник узаконень Робітничо-селянського уряду України*. 1921. № 2. Ст. 70.

11. Про розповсюдження на родини працівників міліції пільг та переваг, наданих родинам військовослужбовців: Постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету УСРР від 8 серпня 1922 р. *Збірник узаконень Робітничо-селянського уряду України*. 1922. № 33. Ст. 511.

12. Про затвердження «Правил проходження служби в робітничо-селянській міліції та карному розшуку УСРР»: Наказ Народного комісара внутрішніх справ УСРР від 1 грудня 1923 р. *Бюлетень НКВС УСРР*. 1924. № 1–2. С. 65–78.

13. Дисциплінарний статут радянської робітничо-селянської червоної міліції УСРР: затверджений наказом ГУРПСМ НКВС УСРР від 12 грудня 1923 р. *Бюлетень НКВС УСРР*. 1924. № 1–2. С. 59–65.

14. Про затвердження статуту служби у виправно-трудових установах УСРР: Постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету та Ради Народних Комісарів УСРР від 25 листопада 1925 р. *Збірник узаконень Робітничо-селянського уряду України*. 1925. № 98. Ст. 534.

15. Договір між Головним управлінням міліції НКВС УСРР та Головним управлінням міліції НКВС РСФРР від 27 листопада 1922 р. Михайленко П. П. Історія міліції України в документах і матеріалах (1917–1953 рр.) : у 3 т. / П. П. Михайленко, Я. Ю. Кондратьєв. Київ : Генеза, 1999. Т. 1: 1917–1925 рр. С. 227–228.

16. Наказ начальника міліції Катеринославської губернії від 24 січня 1923 року. ДАДО. Ф. Р-59. Оп. 1, од. зб. 11. Арк. 27.

17. Зразковий колективний договір між Головним управлінням міліції НКВС УСРР та уповноваженим Спілки адміністративно-радянських працівників СРСР на Україні, затверджений НКВС УСРР та уповноваженим ЦК Спілки адміністративно-радянських працівників в Україні від 25 березня 1924 р. *Бюлетень НКВС УСРР*. 1924. № 3–4. С. 31–37.

18. Про пільги та переваги особам, що перебувають на службі у міліції й кримінальному розшуку УСРР: Постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів УСРР від 30 січня 1926 р. *Збірник узаконень Робітничо-селянського уряду України*. 1926. № 3. Ст. 33.

19. Обіжник № 264 ГУРПСМ НКВС УСРР від 10 січня 1927 р. ДАХО. Ф. Р – 567. Оп. 1, од. зб. 107. Арк. 3.

20. Про затвердження «Положення про робітничо-селянську міліцію УСРР»: Постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів УСРР від 10 листопада 1926 р. Михайленко П. П. Історія міліції України в документах і матеріалах (1917–1953 рр.): у 3 т. / Михайленко П. П., Кондратьєв Я. Ю. Київ : Генеза, 1999. Т. 1: 1917–1925 рр. С. 37–43.

21. Про порядок підпорядкування органів міліції та карного розшуку органам ДПУ УСРР: Постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів УСРР від 29 грудня 1930 р. Михайленко П. П. Історія міліції України в документах і матеріалах (1917–1953 рр.): у 3 т. / Михайленко П. П., Кондратьєв Я. Ю. Київ : Генеза, 1999. Т. 1: 1917–1925 рр. С. 114–115.

22. Про ліквідацію Народних комісаріатів внутрішніх справ союзних та автономних республік: Постанова Всеросійського Центрального Виконавчого Комітету та Ради Народних Комісарів РСФРР від 15 грудня 1930 р. *Собрание законодательства СССР*. 1930. № 66. Ст. 640.

References:

1. Pro viiskovyi soiuz radianskykh respublik Rosii, Ukrainy, Latvii, Lytvy, Bilorusii dlia borotby proty imperialistiv : Dekret VTSVK RSFRР vid 01 chervnia 1919 r. (1920) *Zbirnyk uzakonen ta rozporiadzhen Vseukrainskoho revoliutsiinoho komitetu - Collection of laws and orders of the All-Ukrainian Revolutionary Committee, 1, art. 6.* [in Ukrainian].

2. Dystsyplynarniy ustav Raboche-krestianskoi krasnoi armyy: utverzhden postanovlenyem VTsYK RSFSR 30 yanvaria 1919 h. (1957) *Radianske budivnytstvo na Ukraini v roky hromadianskoi viiny (1919–1920 rr.) : zbirnyk dokumentiv i materialiv / pid red. M. A. Rubach. - Soviet construction in Ukraine during the civil war (1919–1920): a collection of documents and materials / edited by M. A. Rubach, 170-192.* Kyiv : Vyd-vo Akademii Nauk URSR. [in Ukrainian].

3. Severinova, O. B. (2020) *Kadrove zabezpechennia Zbroinykh Syl Ukrainy: istoryko-pravove doslidzhennia (kinets XIX – XX st.) : monohrafiia.* Kharkiv : Book. [in Ukrainian].

4. Pro zabezpechennia rodyn komandyrskoho skladu Robitnycho-selianskoi chervonoii armii: Postanova Rady Narodnykh Komisariv USRR vid 6 travnia 1921 r. (1921) *Zbirnyk uzakonen Robitnycho-selianskoho uriadu Ukrainy - Collection of legalizations of the Workers' and Peasants' Government of Ukraine, 9, art. 366.* [in Ukrainian].

5. Pro pilhy po trudovii ta huzhovii povynnosti rodynam chervonoarmiitsiv: Postanova Rady Narodnykh Komisariv USRR vid 19 serpnia 1921 r. (1921) *Zbirnyk uzakonen Robitnycho-selianskoho uriadu Ukrainy - Collection of legalizations of the Workers' and Peasants' Government of Ukraine, 16, art. 520.* [in Ukrainian].

6. Kodeks zakoniv pro pilhy ta pryvileii dla viiskovosluzhbovtiv Robitnycho-selianskoi chervonoii armii ta Robitnycho-selianskoho flotu SRSR ta yikh rodyn : postanova VTsVK SRSR 29 zhovtnia 1924 r. (1924). Uman : Okrlit. [in Ukrainian].

7. Melnyk, A. V. (2018) *Zabezpechennia viiskovosluzhbovtiv ta chleniv yikh simei zhytлом : istoryko-pravovyi analiz. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo - Entrepreneurship, economy and law, 4, 92 – 95.* [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennia «Polozhennia pro Derzhavne politychne upravlinnia USRR»: Postanova Vseukrainskoho Tsentralnogo Vykonavchoho Komitetu USRR vid 13 serpnia 1924 r. (1924) *Zbirnyk uzakonen Robitnycho-selianskoho uriadu Ukrainy - Collection of legalizations of the Workers' and Peasants' Government of Ukraine, 20, art. 286.* [in Ukrainian].

9. Okipniuk, V. T., (2002) *Derzhavne politychne upravlinnia USRR : istoryko-politychnyi analiz.* Kyiv : Vyd-vo Natsionalnoi akademii SBU. [in Ukrainian].

10. Pro zatverdzhennia «Polozhennia pro robitnycho-seliansku militsiiu USRR»: Postanova Rady Narodnykh Komisariv USRR vid 14 veresnia 1920 r. (1921) *Zbirnyk uzakonen Robitnycho-selianskoho uriadu Ukrainy - Collection of legalizations of the Workers' and Peasants' Government of Ukraine*, 2, art. 70. [in Ukrainian].

11. Pro rozpovsiudzhennia na rodyny pratsivnykiv militsii pilh ta perevah, nadanykh rodynam viiskovosluzhbovtiv: Postanova Vseukrainskoho Tsentralnogo Vykonavchoho Komitetu USRR vid 8 serpnia 1922 r. (1922) *Zbirnyk uzakonen Robitnycho-selianskoho uriadu Ukrainy - Collection of legalizations of the Workers' and Peasants' Government of Ukraine*, 33, art. 511. [in Ukrainian].

12. Pro zatverdzhennia «Pravyl prokhodzhennia sluzhby v robitnycho-selianski militsii ta karnomu rozshuku USRR»: Nakaz Narodnoho komisara vnutrishnikh sprav USRR vid 1 hrudnia 1923 r. (1924) *Biuletyn NKVS USRR - Bulletin of the NKVD of the USSR*, 1-2, 65-78. [in Ukrainian].

13. Dystyplinarnyi statut radianskoj robitnycho-selianskoj chervonoi militsii USRR: zatverdzhenyi nakazom HURRSM NKVS USRR vid 12 hrudnia 1923 r. (1924) *Biuletyn NKVS USRR - Bulletin of the NKVD of the USSR*, 1-2, 59-65. [in Ukrainian].

14. Pro zatverdzhennia statutu sluzhby u vypravno-trudovykh ustanovakh USRR: Postanova Vseukrainskoho Tsentralnogo Vykonavchoho Komitetu ta Rady Narodnykh Komisariv USRR vid 25 lystopada 1925 r. (1925) *Zbirnyk uzakonen Robitnycho-selianskoho uriadu Ukrainy - Collection of legalizations of the Workers' and Peasants' Government of Ukraine*, 98, art. 534. [in Ukrainian].

15. Dohovir mizh Holovnym upravlinniam militsii NKVS USRR ta Holovnym upravlinniam militsii NKVS RSFR vid 27 lystopada 1922 r. Mykhailenko, P. P. Istoriiia militsii Ukrainy v dokumentakh i materialakh (1917-1953 rr.): (Vol. 1-3; Vol. 1) (1999) / P. P. Mykhailenko, Ya. Yu. Kondratiev (Eds.). Kyiv : Geneza, 227-228. [in Ukrainian].

16. Nakaz nachalnyka militsii Katerynoslavskoi hubernii vid 24 sichnia 1923 roku. DADO. F. R-59. Op. 1, od. zb. 11. Ark. 27. [in Ukrainian].

17. Zrazkovyi kolektyvnyi dohovir mizh Holovnym upravlinniam militsii NKVS USRR ta upovnovazhenym Spilky administratyvno-radianskykh pratsivnykiv SRSR na Ukraini, zatverdzhenyi NKVS USRR ta upovnovazhenym TSK Spilky administratyvno-radianskykh pratsivnykiv v Ukraini vid 25 bereznia 1924 r. (1924) *Biuletyn NKVS USRR - Bulletin of the NKVD of the USSR*, 3-4, 31-37. [in Ukrainian].

18. Pro pilhy ta perevahy osobam, shcho перебуvauiut na sluzhbi u militsii y kryminalnomu rozshuku USRR: Postanova Vseukrainskoho Tsentralnogo Vykonavchoho Komitetu i Rady Narodnykh Komisariv USRR vid 30 sichnia 1926 r. (1926) *Zbirnyk uzakonen Robitnycho-selianskoho uriadu Ukrainy - Collection of legalizations of the Workers' and Peasants' Government of Ukraine*, 3, art. 33. [in Ukrainian].

19. Obizhnyk № 264 HURRSM NKVS USRR vid 10 sichnia 1927 r. DAKhO. F. R - 567. Op. 1, od. zb. 107. Ark. 3. [in Ukrainian].

20. Pro zatverdzhennia «Polozhennia pro robitnycho-seliansku militsiiu USRR»: Postanova Vseukrainskoho Tsentralnogo Vykonavchoho Komitetu i Rady Narodnykh Komisariv USRR vid 10 lystopada 1926 r. (1999) / Mykhailenko, P. P., Kondratiev, Ya. Yu. (Eds.) Istoriiia militsii Ukrainy v dokumentakh i materialakh (1917-1953 rr.): (Vol. 3; Vol. 1), 37-43. Kyiv : Geneza. [in Ukrainian].

21. Pro poriadok pidporiadkuvannia orhaniv militsii ta karnoho rozshuku orhanam DPU USRR: Postanova Vseukrainskoho Tsentralnogo Vykonavchoho Komitetu i Rady Narodnykh Komisariv USRR vid 29 hrudnia 1930 r. (1999) / Mykhailenko, P. P., Kondratiev,

Ya. Yu. (Eds.) *Istoriia militsii Ukrainy v dokumentakh i materialakh (1917–1953 rr.): (Vol. 3; Vol. 1), 114–115.* Kyiv : Geneza. [in Ukrainian].

22. Pro likvidatsiiu Narodnykh komisariativ vnutrishnikh sprav soiuzyntkh ta avtonomnykh respublik: Postanova Vserosiiskoho Tsentralnoho Vykonavchoho Komitetu ta Rady Narodnykh Komisariv RSFR vid 15 hrudnia 1930 r. (1930) *Sobranne zakonodatelstva SSSR - Collection of legislation of the USSR, 66, art. 640.* [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.12.2023

Vasiliev S., Candidate of legal sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of History and Socio-Economic Disciplines Communal Institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine)

Khryapin E., Candidate of historical sciences, Associate Professor, Head of the Department of History and Socio-Economic Disciplines Communal institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine)

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE STATUS OF MILITARY GOVERNMENT BODIES IN THE USSR IN THE 1920 CENTURY

The research is focused on the legal status of employees of paramilitary authorities in the USSR during the 20s of the 20th century. The legal status of military personnel, police officers, and employees of state security agencies is determined to be peculiar. The legislative and by-laws of the Ukrainian SSR, which established the specifics of service, social security, and disciplinary responsibility in the studied historical period, are studied. The ratio of all-Union and republican normative legal acts which regulated the studied legal relations is determined.

It is claimed that the legal status of military personnel of the WPRA, and the specifics of military service were regulated based on the Decree on the Workers' and Peasants' Red Army and the Disciplinary Statute, which were normative legal acts of the WPRA. Attention is drawn to the fact that social security measures for military personnel were provided for in a separate legislative act - the Code of Laws on the benefits and advantages of military personnel. It is emphasized that since 1924, the legal status of employees of the State Political Administration has been equated with military personnel of the WPRA.

It is concluded that the legal status of policemen was determined based on either the norms of labor legislation or special legal acts adopted for the Soviet militia: Rules of service and disciplinary statute. At the same time, the social protection of policemen is defined either based on special legislative acts or by the norms of the Code of Laws on the benefits and advantages of military personnel.

It is claimed that the legal status of police officers since 1930 has been equated with the status of employees of the SPA of the USSR and military personnel of the Workers' and Peasants' Red Army. It was emphasized that the legal status of employees of liberty deprivation places was regulated by a special normative legal act - the Statute (although in terms of social protection), the latter were equated with police officers.

Keywords: legal status, military serviceman, policeman, service, social security.